СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том II

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2688-5 (print)
ISBN 978-954-23-2689-2 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2688-5 (print)
ISBN 978-954-23-2689-2 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II
МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ГОТОВНОСТТА, НАГЛАСИТЕ И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ ОТ СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ
Проф. д.н. Борислав Борисов, гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 9

THE PLACE AND ROLE OF UKRAINE IN ENSURING THE EU'S EXTERNAL ECONOMIC SECURITY
Prof. D.Sc. (Economics) Illya Khadzhynov..... 18

SHADOW DIGITAL ECONOMY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Prof. DSC Serghei Ohrimenco, Prof. DSC Dinara Orlova, Prof. PhD Tatiana Manasterska, Valeriu Cernei, Partner, IT Audit&Advisory..... 24

УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗНАНИЕТО КАТО МЕХАНИЗЪМ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИНОВАЦИОННА СПОСОБНОСТ И ИНОВАЦИОННО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО (ТЕОРЕТИЧЕН ПРЕГЛЕД И КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА)
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Стела Маринова..... 32

СТРАТЕГИЧЕСКАТА ДЪЛБОЧИНА (ВЪЗХОДЪТ) И НЕСТРАТЕГИЧЕСКАТА ПЛИТКОСТ (УПАДЪКЪТ) – КАЗУСЪТ НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЯ
Проф. д-р Никола Янков..... 40

LEAN MARKETING – СЪВРЕМЕНЕН ПОДХОД ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА МАРКЕТИНГОВАТА СТРАТЕГИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова..... 48

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТЪРГОВСКА МАРКА В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Ваня Григорова, Александра Иванова, студент..... 56

СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ ЗА ПРОДУКТОВА ИНОВАЦИЯ В КОЗМЕТИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Ваня Григорова, Марая Драганова, студент..... 64

ДЕТЕРМИНАНТИ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВКИ СРЕЩУ ТЪРГОВСКИ РИСК
Доц. д-р Ваня Григорова, докторант Николай Марков,..... 71

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ БЪРНАУТ ВЪРХУ ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ПОВЕДЕНИЕ
Доц. д-р Ваня Григорова, Пламена Жекова, студент..... 79

INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION AND STRUCTURAL RESILIENCE
Assoc. Prof., PhD Giga Abuseridze, Assoc. Prof. PhD Anatoliy Asenov..... 87

ПАРТИСИПАТИВНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ИНОВАЦИОННИТЕ МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, проф. д-р Маргарита Богданова, доц. д-р Александра Пенишевич, проф. д-р Бранислав Санчанин" 93

ОСОБЕНОСТИ НА СЪВРЕМЕННИЯ МЕЖДУНАРОДЕН БИЗНЕС
Доц. д-р Здравко Любенов 101

CONVERGENCE OR DIVERGENCE? DIGITAL TRANSFORMATION AND EMERGING INTERNATIONAL MARKETING TRENDS IN ROMANIA AND BULGARIA
Assoc. Prof. Cătălin Deatcu-Gavril PhD, assoc. Prof. Alexander Ganchev PhD, Ivaylo Marinov PhD, Vlad-Mihai Panait PhD, Ec. Elena Deatcu-Gavril 108

CYBERSECURITY AND OPERATIONAL RISK IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION: CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Assoc. Prof. Habilitated Doctor Dorogaia Irina, Caminschi Olga, PhD student, Assistant Lecturer 122

MANAGING ORGANIZATIONAL STRUCTURE CHANGES IN AN UNSTABLE ENVIRONMENT
Assoc. Prof. Habilitated Doctor Dorogaia Irina, Coval Anastasia, Assistant Lecturer 129

ДИГИТАЛНОТО РАВЕНСТВО КАТО ФАКТОР В ПРОЦЕСА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Кремена Маринова-Костова 139

ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ И МЕЖДУФИРМЕНО СЪТРУДНИЧЕСТВО: ФАКТОРИ, ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Любомир Тодоров, проф. д-р Дариуш Новак 146

СОЦИАЛНОМРЕЖОВИ ПОДХОД ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕЖДУУНИВЕРСИТЕТСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В РАМКИТЕ НА ИНИЦИАТИВАТА „ЕВРОПЕЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ“: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ПО ПОКАНИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ
Доц. д-р Маруся Смокова, гл. ас. д-р Галин Стефанов 155

ЕФЕКТИВНИ КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ОРГАНИЗАЦИОННА УСТОЙЧИВОСТ
Доц. д-р Милен Динков 166

ESG ПОЛИТИКИ И РЕШЕНИЯ В СТРОИТЕЛНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Михаил Чиприянов 172

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА АГЕНТИТЕ С ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ВЪРХУ СВЕТОВНАТА МРЕЖА
Доц. д-р Наталия Маринова 176

ASSESSING FACTORS AFFECTING AN ORGANIZATION’S INFORMATION SECURITY
Assoc. Prof. Olga Pugacheva, PhD 184

СТРАТЕГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ЧУЖДОЕЗИКОВИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ УСЛУГИ
Доц. д-р Пенка Горанова..... 192

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РИСКОВЕ ПРИ ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И АНАЛИЗ НА ГОЛЕМИ ДАННИ ЗА УСТОЙЧИВИ ВЕРИГИ ЗА ДОСТАВКИ
Доц. д-р Петя Емилова, доц. д-р Веселин Попов 198

MANAGING RESEARCH–EDUCATION SYNERGIES FOR ENGINEERING AND SCIENCE CAREER DEVELOPMENT IN THE UNIVERSITY ENVIRONMENT: THE CASE OF VALAHIA UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
Assoc. Prof. Dr. Eng., Sălișteanu I.C., Professor, Dr. Eng., Dunea D.E.C. , Professor, Dr. Eng., Coandă H.G. , Assoc. Prof., Dr. Eng., Udroiu I.N. , Professor, Dr. Croitoru G., Senior Research Scientist, Dr. Eng., Nicolescu C.M., Assoc. Prof., Dr. Bumbac M., Assoc. Prof., Dr. Eng., Alexandrescu D.C., University Lecturer Dr., Hossu A.M., Assoc. Prof., Dr. Eng., Angelescu N., Assoc. Prof., Dr. Eng., Popa I.F., University Lecturer Dr., Catangiu A. 207

УПРАВЛЕНКСИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОНТИНУУМА „ПРОДУКТ – УСЛУГА“: ОПЕРАЦИОННА СИСТЕМА И ТРАНСФОРМАЦИОННИ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Силвия Благоева, доц. д-р Ирена Емилова 217

АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА КАЧЕСТВОТО В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Христо Сирашки..... 224

НАУЧНАТА ПОЛИТИКА НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И ВЛИЯНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА
доц. д-р Цветан Дилков..... 230

ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ ЗА ПОКУПКА В СРЕДА НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Атанаска Решеткова..... 238

ОСОБЕНОСТИ В АНТИКРИЗИСНОТО УПРАВЛЕНИЕ
Гл. ас. д-р Валентин Панайотов 246

КОНВЕРГЕНЦИЯ НА ДОХОДИТЕ В РАМКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ: ДЕКОМПОЗИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНО И РЕГИОНАЛНО НИВО
Гл. ас. д-р Галин Стефанов..... 253

АДМИНИСТРАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВИ СОЦИАЛНИ ИНВЕСТИЦИ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 262

ВАЛУТНА ЕКСПОЗИЦИЯ И ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА: ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА
Гл. ас. д-р Димитър Костов 268

СТРАТЕГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА СВИВАЩИТЕ СЕ ГРАДОВЕ
Гл. ас. д-р Елица Лазарова, Chrysostomos Roditis..... 281

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЯТ РИСК КАТО ФАКТОР ПРИ ИЗБОРА НА ЛОКАЦИЯ ЗА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ
Гл. ас. д-р Иван Ангелов 288

ПЕРИФЕРНИ ИЗЧИСЛЕНИЯ И ИНТЕРНЕТ НА НЕЩАТА: БЪДЕЩЕТО НА СВЪРЗАНИТЕ УСТРОЙСТВА
Гл. ас. д-р Искрен Таиров 296

ЕВРИСТИЧНИ СТРАТЕГИИ ЗА РЕДУКЦИЯ НА СЛОЖНОСТТА В ИКОНОМИЧЕСКОТО ПЛАНИРАНЕ ПРИ ОГРАНИЧЕНА ИНФОРМАЦИЯ
Гл. ас. д-р Надежда Веселинова 302

КАЧЕСТВО НА ТРУДОВИЯ ЖИВОТ: ОРГАНИЗАЦИОННО-ПОВЕДЕНЧЕСКИ АСПЕКТИ
Гл. ас. д-р Надежда Стефанова 310

АНАЛИЗ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ОНЛАЙН МАРКЕТИНГА И KPI ПОКАЗАТЕЛИ
Гл. ас. д-р Пламен Петров 317

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА: ФАКТОРИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ОТ СТУДЕНТИ ПО МАРКЕТИНГ
Гл. ас. д-р Светла Атанасова 325

ДОБРИ ПРАКТИКИ ПО ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ ОТ ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 334

RETHINKING PLACE BRANDING: STRATEGIC FRAMEWORKS AND EXECUTION TOOLS
Senior Lecturer, PhD, Aliya Turganovna Baigarina, PhD student Anar Aliyeva, Head Assist.Prof., PhD Stanislava Stoyanova-Asenova, Assoc.prof. PhD Anatoliy Asenov ... 345

ЕЗИКОВА БЛИЗОСТ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ: КОНЦЕПТУАЛЕН ПОДХОД
Ст. преп. д-р Маргарита Михайлова, доц. д-р Драгомир Илиев 350

ОТ КОНЦЕПЦИЯТА ДО ВЪЗДЕЙСТВИЕТО: ДИЗАЙН И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ ПО ПРОГРАМА „ИНТЕРРЕГ РУМЪНИЯ–БЪЛГАРИЯ“
Лектор, д-р Михаела Тинка Удриштиойу; професор, д-р Нику Джордже Биздоака 356

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ПЛАНИРАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНИ ПРОЕКТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ
Ас. д-р Димчо Шопов 362

MANAGERIAL STRATEGIES FOR MOTIVATING THE EMPLOYEES FROM ROMANIAN PUBLIC INSTITUTIONS
Assistant Professor, Ph.D, Miruna Angela Mutu, Senior Lecturer, Ph.D, Andreea Anamaria Panagoret, Senior Lecturer, Ph.D, Dragos Mihai Panagoret, Lecturer, Ph.D, Sorina Cernat 371

MAPPING AND MITIGATING CHILDREN'S DIGITAL FOOTPRINTS IN EGYPT
Assistant Professor Nehal Lotfy H. Khalil, PhD..... 384

ЕКСПЕРТНОТО ИНТЕРВЮ В ИЗСЛЕДВАНИЯТА ПО ДИГИТАЛЕН МАРКЕТИНГ: МЕТОДОЛОГИЧНИ НАСОКИ
Ас. д-р Спасимир Цветанов..... 392

МАРКЕТИНГ, ВОДЕН ОТ НОСТАЛГИЯТА В ЕРАТА НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ – ВЪЗМОЖНОСТИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ТЕНДЕНЦИИ
Ас. д-р Стелиана Василева 400

AI В ПОМОЩ НА СЕЛЕКЦИОНЕРИТЕ В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО: ПРОТОТИП НА ИНТЕЛИГЕНТНА СИСТЕМА ЗА АНАЛИЗ НА РОДОСЛОВИЯ И ПОДПОМАГАНЕ НА РАЗВЪДНАТА ДЕЙНОСТ
Д-р инж. Пенка Чернаева, д-р инж. Петър Чернаев..... 411

АНАЛИЗ НА ПОТЕНЦИАЛА НА ИНОВАЦИОННИТЕ ПРОЕКТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА БЕДНОСТТА В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ БЪЛГАРИЯ
Д-р Таня Минкова Николова..... 418

УЧАСТИЕТО В ИНИЦИАТИВАТА ЗА НАСОЧЕНА ТЪРГОВИЯ И ВИЗОВАТА ОТВОРЕНОСТ В АФРИКА
Докторант Анита Йорданова 424

СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ НА РАБОТНАТА СИЛА В ЗДРАВНАТА СИСТЕМА НА ГЪРЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ И РЕГИОНАЛНИТЕ НЕРАВЕНСТВА
Докторант Анна Коллару 432

СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА КРИЗИ В АДМИНИСТРИРАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕНОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ
Докторант Анна Коллару, докторант Алексиос Антониос Колларос..... 439

МОДЕЛИ НА ПУБЛИЧНО-ЧАСТНО ПАРТНЬОРСТВО ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ОБЩИНСКАТА ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА
Докторант Атанаска Василева 447

ИНТЕГРИРАН ПОДХОД ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ В ГЛОБАЛНИТЕ АУТСОРСИНГ СТРУКТУРИ
Докторант Веселин Василев Михайлов..... 451

СВЪРЗВАЩИТЕ СТРУКТУРИ В СИСТЕМАТА НА УПРАВЛЕНИЕ – МЯСТО И РОЛЯ
Докторант Галина Гатева-Христова..... 462

МЕЖДУНАРОДНА ТЪРГОВИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ БАРИЕРИ
Докторант Георги Спасов Витков 467

ДЕТЕРМИНАНТИ НА КЛИЕНТСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ В ЗАСТРАХОВАНЕТО – ПОВЕДЕНЧЕСКИ И ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Десислава Кайрякова..... 474

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИНТЕГРАЦИЯТА НА НЕСТРУКТУРИРАНИ И ПОЛУСТРУКТУРИРАНИ ДАННИ ВЪВ ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДНИТЕ СИСТЕМИ
Докторант Диян Николаев 482

WHO: TRANSFORMING ORGANIZATIONS THROUGH ESG CULTURE
PhD student Elton Rodrigo Titon 488

ВРЪЗКА МЕЖДУ ИНТЕГРИРАНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ И КРЪГОВИТЕ БИЗНЕС МОДЕЛИ
докторант Емил Найденов 496

ПРОГРАМНОТО БЮДЖЕТИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ: МОДЕЛ ЗА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Емилия Върбанова 504

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕС МОДЕЛИТЕ В СЕКТОРА НА ВЪЗОБНОВЯЕМАТА ЕНЕРГИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В УСЛОВИЯТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Жени Антонова 508

ИЗБОР МЕЖДУ ЛОКАЛЕН И ОБЛАЧНО БАЗИРАН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В СЪВРЕМЕННИТЕ БИЗНЕС ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ
Докторант Зорница Иванова 516

ОТ ТЕОРИЯ КЪМ ПРАКТИКА: ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Докторант Ивелина Станева 523

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ ЗА ОПТИМИЗАЦИЯ НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
докторант Йоан Парашкевов Денев 528

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Йоанна Иванова Бакалова 536

ИНФОРМАЦИОННА СИГУРНОСТ В СЪВРЕМЕННИТЕ ОБУЧИТЕЛНИ ПЛАТФОРМИ
Докторант Лора Първанова 551

ДЕФИНИРАНЕ НА БЛОКЧЕЙН: ХАРАКТЕРИСТИКИ И КЛЮЧОВИ КОМПОНЕНТИ
Докторант Любен Кирев 551

ФАКТОРИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНОВАЦИИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Докторант Мария Савова 557

УПРАВЛЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВИЯ РИСК ЧРЕЗ КСО В БЪЛГАРИЯ
Докторант Мария Цветанова 565

СРАВНИТЕЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ ПО ИКОНОМИКА
Докторант Милена Димитрова..... 569

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИ ПЛАТФОРМИ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР ЧРЕЗ ИНДЕКС НА ПАЗАРНАТА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТ (MAS): NETFLIX, TRENDYOL И TEMU
Докторант Невин Ангелова..... 573

СТЕЙБЪЛКОЙНИТЕ В ТРАНСГРАНИЧНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ: ПАЗАРНА КОНЦЕНТРАЦИЯ И РЕГУЛАТОРНИ ЕФЕКТИ ОТ MICA
Докторант Пенко Ангелов Бяливанов..... 580

ДЕТЕРМИНАНТИ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В МЕЖДУНАРОДНИ КОМПАНИИ ЗА БИЗНЕС УСЛУГИ
Докторант Петьо Божинов..... 588

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ВНЕДРЯВАНЕТО НА ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Докторант Радослав Асенов..... 596

УПРАВЛЕНСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ОТВОРЕНИ ИНОВАЦИИ
Докторант Сание Иса..... 604

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND AFFECTIVE ORGANIZATIONAL COMMITMENT: A FOCUSED NARRATIVE REVIEW
PhD student Slagjana Cvetkovska Mousa..... 611

ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОПАСТТА В ЕКОЛОГИЧНИЯ ИНТЕГРИТЕТ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА РЕГУЛАТОРНАТА СТРОГОСТ НА СИСТЕМАТА ЗА ТЪРГОВИЯ С ЕМИСИИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И ДОБРОВОЛНИТЕ ВЪГЛЕРОДНИ ПАЗАРИ
Докторант Стефани Георгиева, Докторант, Антони Георгиев..... 618

ВНЕДРЯВАНЕ НА ГЕНЕРАТИВЕН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ИНТЕЛИГЕНТНИ АГЕНТИ В БИЗНЕС АНАЛИЗА: ТЕХНИЧЕСКИ ИЛИ ОРГАНИЗАЦИОНЕН ПРОБЛЕМ
Докторант Таньо Георгиев Георгиев..... 626

РЕШЕНИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА МОБИЛНОСТ В СМАРТ ГРАДОВЕТЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант инж. Тихомир Панов..... 634

ГЕОГРАФСКА ЕКСПАНЗИЯ ЧРЕЗ МРЕЖОВИ СТРАТЕГИИ В СЕЛСКОСТОПАНСКАТА ТЪРГОВИЯ
Докторант Тотю Иванов..... 639

ПРИЛАГАНЕ НА АРХИТЕКТУРИ, УПРАВЛЯВАНИ ОТ СЪБИТИЯ, И МИКРОСЪРВИСИ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА АВТОМАТИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Яница Димитрова..... 643

ГЕНЕРАТИВНИЯТ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ КАТО КАТАЛИЗАТОР НА ПЛАТФОРМЕНАТА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Юксела Шефкетева Брахимбашева..... 648

УЧИЛИЩЕТО КАТО СПЕЦИФИЧНА СРЕДА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНАТА ДЕЙНОСТ
Магистър Лора Николова 656

PSYCHOLOGICAL METHODS FOR MARKETING INFLUENCE ON CONSUMER BEHAVIOR
Anna Grigorova, student 663

DIGITAL TRANSFORMATION AND CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN SMES: A COMPARATIVE STUDY OF ROMANIA AND BULGARIA
Student Elena Deatcu – Gavril, Student Adriana – Daniela Urucu, Student Diana – Marina Vasile, Student Angelo – Patrick – Cosmin Baicu..... 670

СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ
Студент Милена Христова 679

НАУЧНАТА ПОЛИТИКА НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И ВЛИЯНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА

Доц. д-р Цветан Дилков[1]

Резюме: *Взаимоотношенията на науката с властта обхващат две групи свързани помежду си, но концептуално различни въпроси: първо, въпросите отнасящи се до управлението на инфраструктурата на науката, а също така и избора и оценката на научно-изследователските програми, второ, въпросите, които, бидейки по същината си политически или административни, в същото време съдържат важна научно-техническа съставяща.*

Ключови думи: *наука, научна политика, научни изследвания, държавно регулиране, научна инфраструктура, научно-изследователски програми.*

JEL: L23; L25; L28

SCIENCE POLICY OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES AND THE INFLUENCE OF GLOBALIZATION

Assoc. Prof. Dr. Tsvetan Dilkov

Abstract: *The relationship between science and power encompasses two groups of interconnected, but conceptually different issues: first, issues related to the management of the infrastructure of science, as well as the selection and evaluation of research programs, second, issues that, being essentially political or administrative, at the same time contain an important scientific and technical component.*

Keywords: *science, science policy, scientific research, state regulation, scientific infrastructure, research programs.*

JEL: L23; L25; L28

Въведение

Постиженията на науката през последните години поставят пред обществото немалко сложни въпроси, изискващи вмешателството на държавата и законодателно регулиране. Правителствата на европейските страни отделят на науката все по-голямо внимание. Отчасти това се обяснява с растящата потребност от научно обосноваване на управленските решения, отчасти – с ефективното лобиране от страна на групите за поддръжка на

[1] ts.dilkov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“

научните изследвания. Важни изменения са станали в общоевропейските структури. Развитието на Общия пазар с единни европейски стандарти и правила е направило Европейския съюз представител на всички страничленове на съюза на международната арена. Идва времето на по-нататъшни принципни интеграционни стъпки в рамките на ЕС, освен това е неизбежно неговото разширяване за сметка на страните от бившия съветски блок. Очевидно е, че редица важни от гледна точка на жизнената дейност на природата и обществото проблеми понастоящем ние не можем да решим или да оценим с пълна увереност. Към тях се отнасят: влиянието на парниковия ефект върху изменението на климата на нашата планета, въздействието на замърсяването на обкръжаващата среда на здравето на хората, последствията от използването на нови химически съединения или генетично модифицираните организми.

Формиране на съвременния модел на научна политика

Нека да се обърнем към източниците на съвременния модел на научна политика, започнал да се формира след Втората световна война, което ще позволи да се разкрие логиката и тенденциите в нейното развитие, да се очертаят основните фактори и условия, определящи особеностите на реализацията на този модел в отделните страни, и да се оцени нейното състояние в преддверието на глобалната криза 2008-2009 г.

Втората световна война нагледно е демонстрирала не само значимостта на превъзходството във военната техника, но и възможността за приноса на науката в осигуряването на икономическия и отбранителния потенциал на всяка страна.

Именно в този *първи период* във формирането на научната политика са били направени редица принципно важни научни открития, повлияли както на изхода от войната, така и на следвоенното устройство и развитие на света; те са дали импулс за създаването на нови отрасли, изискващи мобилизацията на толкова значителни кадрови, материални и финансови ресурси, което е могло да осъществи само държавата (авиация, атомна промишленост, електроника и др.). Както отбелязва М.В. Келдиш, по целия свят «науката става предмет на държавната дейност. Това е новото, което се е проявило в пълна степен след Втората световна война» (М.В., 1985, стр. 32). Именно тогава за първи път са били използвани организационните и правни нововъведения в механизма за държавното регулиране на науката, в това число и контрактната система, целевите програми и т. н., които са «послужили за фундамент на съвременната научна политика» (Dixon Long, T. , Wright Christopher, 1975, p. 141). Създаването на национални модели на научна политика в посочения период се е определяло от икономическите и политически резултати от войната за една или друга страна, задачите и възможностите за нейното следвоенно възстановяване и развитие и, разбира се, традициите в политико-административното и бюрократично устройство.

Така, ако за САЩ войната е станала мощен стимул за икономически растеж, то на европейските страни (особено Германия) и Япония е предстояло да възстановят не само разрушената икономика, но и практически всички институции на държавата.

Въпреки тези и други различия в стартовите условия, формирането на научната политика във всички развити страни е започнало с появата на съответните органи за държавно управление на науката. Извън зависимостта от състава, пълномощията и структурата на такива ведомства самият факт на тяхното създаване е свидетелствал за признаването на науката за самостоятелен сектор на националната икономика, изискващ внимание и поддръжка от страна на държавата. При това ако, при създаването на тези структури в системата на изпълнителната власт спецификата на една или друга страна се е проявявала достатъчно явно, то при институционализацията на научната политика в законодателната стълба на властта тя практически не се е проявявала.

Лидери на процеса на институционализация в държавната политика са станали Франция и Япония, което може да се обясни с привързаността на първата към «дирижизма» и формирането на принципно нова система на държавното управление във втората.

Във Франция е било създадено Министерство на науката, което, въпреки последващите реорганизации, в протежение на всичките следвоенни години е оставало единен национален център за управление на науката. В Япония науката са я «разпределили» между апарата на премиер-министъра (фундаменталните изследвания и държавните научни организации) и Министерството на външната търговия и промишлеността (приложни изследвания и разработки).

В Германия наред с националните научни ведомства постепенно са били създадени съответните органи и в провинциите. Управлението на науката във Великобритания е било съсредоточено в рамките на Министерството на образованието и системата на изследователските съвети по отраслевите науки, които са осъществявали конкурсното разпределяне на бюджетните средства между субектите на научната дейност, представени преимуществено от университетите.

В САЩ системата за управление на науката се е създала по-късно и се е формирала по-различно, отколкото в другите страни. Тя се е оказала децентрализирана и разсредоточена между отрасловите ведомства (отбрана, енергетика, здравеопазване и селско стопанство), в структурата на които научните подразделения са били организирани още след края на войната. През 1950 г. в САЩ е било създадено единственото специализирано научно ведомство на общонационално равнище – Националния научен фонд, на който са «поверили» фундаменталната наука и подготовката на кадри с висша квалификация. Изначалната децентрализация и сегментация на американския модел на държавната научна политика до голяма степен се обяснява

с традиционната актуалност на механизмите за междуведомствена и междуотраслова координация на неговите мероприятия.

С появата на института за държавно управление на науката неговото усъвършенстване е станало традиционно направление в научната политика на водещите световни държави. Въпреки факта, че този процес не само е протичал под натиска на глобалните икономически и научно-технологични трендове, но и се е определял от националните цели, междустрановата вариация в научната политика на първия етап се е оказала незначителна.

Съдържанието на *втория етап* във формирането на съвременния модел на научна политика, разпрострял се почти на четвърт век (примерно до средата на 1970-те г.), се характеризира с екстензивен растеж на мащабите на науката (численост на заетите, брой на научните организации и т. н.) и нейното ресурсно осигуряване, при това както в държавния сектор, така и в частния. Мотивацията и параметрите (продължителност, динамика в показателите на научния потенциал) на такъв растеж, позволили да се счита дадения период за «златен век» на науката, са били обусловени, първо, от натрупването на значителни научни резерви в областта на атомната енергетика, ракетно-космическата промишленост, електрониката, системите за телекомуникация, имащи многообещаващи перспективи за практическа реализация, и, второ, логиката на «студената война», довела до забележима милитаризация на науката и увеличаването на държавните разходи за военни ИР. В тези години с нарастването на мащабите на науката и инвестициите в нейното развитие са се асоциирали надеждите за успех, благополучие и процъфтяване не само на правителствата на водещите страни, но и частните компании, особено големите транснационални.

Най-пълно и явно особеностите на втория етап са се проявили в САЩ, където в течение от 1948–1965г. относителния дял на разходите за ИР в БВП са нараснали почти шесткратно (с 0,5 до 2,91 %) и са се стабилизирали към средата на 1970-те г. на ниво 2,2–2,3 %. Франция и Германия, «стартирали» през 1957 г. с равнище 1–1,1 %, са постигнали неговото удвояване към 1965 г. Само във Франция към 1975 г. този дял се е намалил до 1,8 %, а в Германия и Япония нейният растеж е продължил – до 2,22 и 1,96 % съответно (Авдулов А.Н., Кулькин А.М., 2010.).

Значимостта на разглеждания период за еволюцията на модела на научна политика се е състояла в практическата реализация на тезата за взаимовръзката между динамиката на развитие на науката и икономическия растеж. В частност, нагледно е било показано, че индустриалната страна, претендираща за лидерство в световната икономика, трябва да притежава мащабен научно-технологичен комплекс и да провежда изследвания по широк фронт изследователски работи.

Още по-малко завършването на дадения етап е било неизбежно поради обективната ограниченост на ресурсите на всяка, даже и най-богатата страна, които тя може да отдели за постигане на целите на своето развитие, в

това число и за осъществяването на изследователски работи. Към средата на 1970-те г. динамиката на показателите на научния потенциал се е забавила и стабилизирала, а държавната политика е започнала да се преустройва от поддръжка на екстензивното разширяване на сферата на науката към търсене на ефективни форми на финансиране, икономическото стимулиране и правното регулиране, механизмите за интензификация на научната дейност. На това, несъмнено, са повлияли и световната енергийна криза от началото на 1970-те г., изискваща от страните и компаниите специални и доста сериозни усилия, и съществено оскъпяващи изследванията, и поставяща очевидната погрешност на разчета към пряка зависимост между вложенията в науката и възвръщаемостта от нея, и редица други обстоятелства.

Лидер в прехода към *третия етап* на съвременния модел на научна политика е станала Япония, преориентирала се към поддръжка и стимулиране на кооперирането в сферата на изследователските работи в средата на 60-те години на XX век. Въпреки твърдите финансови ограничения и неблагоприятните тенденции в развитието на националната икономика, резултатите от прехода са се проявили в забележими към началото на 80-те години на XX век успехи на страните на световните високотехнологични пазари, което е демонстрирало ефективността на японския модел на научна политика. В определен смисъл японският феномен е заставил да се заемат с модернизация на научната политика и други развити страни, включително и САЩ.

Наред с реализацията на ефективните механизми за кооперирание и партньорство в сферата на изследователските работи, в това число между държавата и бизнеса, иновации на този етап са станали:

• разкриването и поддръжката на приоритетни направления в развитието на науката и техниката;

• разширяването на традиционните граници на политиката за сметка на включване в зоната на отговорността на държавата не само на фундаменталната наука (и отделните особено големите и значими проекти, свързани, например, с усвояването на космоса, ядрената енергетика и т. н.), но и последващите доконкурентни стадии на иновационния цикъл.

Забележимо е нараснало през този период присъствието на държавата в сферата на науката, което до голяма степен се е диктувало както от логиката на научно-технологичния прогрес, който се е характеризирал с размиването на границите между фундаменталната и приложната наука и съкращаването на иновационния цикъл, така и изостряне на конкуренцията на световните пазари.

Развитието на подобни тенденции е изисквало по-нататъшното усъвършенстване на политиката, търсене на нови инструменти, което е станало основно съдържание на следващия *четвърти етап.* Една от неговите особености е съществената регионализация на научната политика; активи-

зацията на усилията, насочени към преодоляването на прекомерната концентрация на националния научен комплекс в отделните региони за сметка на създаването и развитието на нови центрове на науката, преразпределяне на пълномощията по нейното управление между центъра и регионите в полза на последните. Регионализацията на държавната научна политика се е съпровождала от въвличането в нейната сфера на малкия и средния бизнес чрез създаването и бурния растеж на научните паркове, технополиси, инкубатори. В частност, в САЩ в този период е била разработена политиката на «новия федерализъм», реализирали са се регионални научно-технически програми. В структурата на федералните органи на изпълнителната власт е била формирана администрацията за малкия бизнес (Philippe Larédo, 2003).

Динамиката на процесите на глобализация, превръщането на иновациите в ключов фактор на икономическия растеж, произтичащи на фона на изостряне на конкуренцията на пазарите на високотехнологична продукция и услуги, са предопределили поредното смесване на акцентите на научната политика. Примерно в края на 80-те години са се оформили контурите на *петия етап* в нейното развитие, който, както предполагаме, е завършил през 2009-2010 г. следкризисното преосмисляне на концептуалните основи и инструментариума на научната политика. Неговите особености са се проявили, както отбелязахме, в разпространението на политиката върху целия иновационен цикъл; засилване на вниманието към неговия завършващ стадий – комерсиализацията и разпространението на знанията и технологиите, излизането на нова продукция (услуги, технологии) на пазара. Този етап се характеризира с постоянно подобряване на националното законодателство, регулиращо отношенията между държавния сектор на науката със субектите на реалната икономика и взаимодействието на тези субекти помежду си, а също така и въпросите за опазване на правата върху интелектуалната собственост. Реализацията на правните иновации, насочени към усъвършенстването на националните модели на научната политика, осигуряването на тяхната адекватност като глобално предизвикателство се постигат за сметка на организационната поддръжка и от страна на държавата, включително усъвършенстването на институциите, осъществяването на програми, ориентирани към получаване и разпространение на нови знания, разкриване на потенциала на тяхната комерсиализация, предаването на нови технологии (в това число военни) в промишлеността.

Заключение

Анализът на направленията в научната политика на страните-лидери на световната икономика позволява да се направи извода, че потенциалът за развитие на нейния съвременен модел далеч не е изчерпан. Направленията за по-нататъшното усъвършенстване на този модел са свързани не само с решаването на въпросите за формите и механизмите на участие на обществото във формирането и реализацията на научната политика, търсене и

реализация на ефективни инструменти (организационни, институционални, финансови и др.) решения на глобалните икономически, екологични и други проблеми, предотвратяването на различни заплахи. Наред с това е придобила практическа значимост задачата за оценка ролята и потенциала на научната политика в условията на глобалните икономически кризи (подобни на световната финансово-икономическа криза от 2008 г.), а също така и разработването на адекватни инструменти за преодоляване на техните последствия.

Таблица 1. Държавата и науката: световна практика и тенденции на взаимодействие

Направления	**Ключови участници**	**Форми**
Глобализация на изследванията, създаване на технологии и иновации	Транснационални корпорации	Осъществяване на изследователски работи, технологическа и иновационна дейност в собствената страна и в чужбина. Придобиване на съществуващи и създаване на нови научни центрове в чужбина. Инвестиции в изследователски работи в чужбина. Наемане на учени в чужбина
Международно научно и техническо сътрудничество	Международни и национални изследователски центрове. Висши учебни заведения	Съвместни изследователски проекти. Съвместно използване на уникални научни положения. Обмен на научнотехническа информация. Обмен на учени, докторанти, студенти (академична мобилност)
	Национални и транснационални компании	Съвместни предприятия за реализация на конкретни проекти (изследователски, технологични, иновационни, производствени и др.). Технологични и производствени съглашения (алианси)
Глобално използване на технологии, създадени в отделните страни	Научни организации. Търговски компании	Патентоване на изобретения зад граница. Експорт на технологии (патенти, лицензи, ноухау и т.н.). Експорт на иновационна продукция. Производство зад граница на иновационна продукция, създадена в друга страна
Свободно разпространение на научно-техническа информация извън националните граници	Индивидуални учени. Научни организации. Висши учебни заведения. Търговски компании	Научнотехническа литература. Крупни бази данни с научно-технологино предназначение с открит достъп. Конференции, семинари и т.н. Изложби. Интернет

Източник: [Гохберг, 2003, с. 44].

В развитите страни докризисната практика на държавно регулиране в сферата на науката, технологиите и иновациите като цяло се е характери-

зирала с приемственост и проявяване на национална специфика. Под приемственост в дадения случай се разбира това, че всеки последващ етап от разгледаните по-горе не е отменял методите и механизмите, използващи се в рамките на предходния, а е осигурявал запазването на техните преимущества, коригиране, развитие, допълване с нови подходи. При което по-малко действените направления, методи и инструменти последователно и еволюционно са се измествали от по-ефективни. Що се отнася до националната специфика, то тя се е проявявала както във вариациите на времевите граници и продължителността на отделните етапи на научната политика между отделните страни, така и в разнообразието на конкретните инструменти на държавното регулиране във всяка от тях, разместването на акцентите и приоритетите на регулирането и т. н. (Табл.1)

Използвани източници

Авдулов А.Н., Кулькин А.М. (2010.). *Парадигма современного научно-технического развития.* М.: РАН. ИНИОН. Центр науч.-информ. исслед. по науке, образованию и технологиям.

М.В., К. (1985). *Общие вопросы развития науки: избранные труды .* М.: Наука,.

Dixon Long, T. , Wright Christopher. (1975). *Science Policies of Industrial Nations. Case Studies of the United States, Soviet Union, United Kingdom, France, Japan, and Sweden.* New York: Praeger Publishers,.

Philippe Larédo, P. M. (2003). *Research and Innovation Policies in the New Global Economy: An International Comparative Analysis (New Horizons in the Economics of Innovation series).* Edward Elgar Publishing.